

Archív - brána do minulosti regiónu **Leváltár - a helytörténet titkaihoz vezető kapu**

Általános tudnivalók a leváltárról

A Nyitrai Állami Leváltár Komáromi Fiókleváltára egy olyan szakmai intézmény, melynek szakfeladatai közé a Szlovák Köztársaság nemzeti kulturális örökségéhez tartozó leváltári állomány gyarapítása, kezelése és védelme, tartós megőrzése, leváltári feldolgozása, közzététele és rendeltetésszerű használatának biztosítása tartozik. A Fiókleváltár jelenlegi működését a 2002-ben elfogadott 395/2002 T. t. törvény és 2002. októberében elfogadott 628/2002 T. t. rendelet szabályozza. A leváltár a raktáraiban a Komáromi járás területén működő szervek, illetve közfeladatot ellátó szervek és természetes személyek tevékenységéből létrejött maradandó történelmi értékkel bíró iratanyagot őriz. Az egy szerv működéséből létrejött iratanyag alkotja az ún. leváltári fondot. A fondokon kívül a leváltárban különböző gyűjteményeket is találhatunk. Az iratanyag a leváltáron belül a leváltár raktáraiban védve van a károsodás, illetve az eltulajdonítás elől. Idővel pedig feldolgozásra is kerül. A Komáromi Fiókleváltár dolgozói az iratkezelés terén is tevékenykednek – oktatják az iratkezelés szabályait, selejtezik az iratanyagot és nem utolsó sorban ide tartozik az anyag leváltárba való átvétele. A már említett feladatokon kívül a leváltár dolgozói konferenciákat és kiállításokat is szerveznek, melyeknek célja a kulturális örökséghez tartozó leváltári dokumentumok prezentálása és bemutatása a nyilvánossággal. Ezidáig sok pozitív visszajelzést váltott ki a régió területén.

A Leváltár (Fiókleváltár) Történetének rövid összefoglalója

A jelenlegi Fiókleváltár jogelődje, a Komáromi Állami Járási Leváltár, a 20. század 50. éveinek elején jött létre, mint a Komáromi Járási Nemzeti Bizottság szakintézete. Szakmailag és módszertanilag a Nyitrai Állami Területi Leváltár irányítása alá tartozott. A leváltárban történő első munkálatokról és az első leváltárnoki állás betöltéséről (amely a Komáromi Járási Nemzeti Bizottság Belügyi Osztálya alá tartozott) 1952 óta vannak információink. Rudolf Prášek lett az első kinevezett járási leváltárnok, őt egy évvel később Jozef Eliáš váltotta fel. Jozef Eliáš 10 évig végezte a leváltárnoki teendőket, a kezdeti nehéz körülmények és feltételek között.

A leváltárak működésében és szervezeti felépítésük kialakításában az első fontos mérföldkövet az 1954. május 7-én elfogadott 29/1954 T. t. számú kormányrendelet jelentette. Ez a kormányrendelet a leváltárak alapvető problémáit és kérdéseit próbálta orvosolni, illetve megoldást találni rájuk. Hozzájárult a leváltárak fejlődéséhez és a technikai felszereltségük javításához. Régióinkban ennek a rendeletnek köszönhetően két járási leváltár jött létre, a Komáromi Járási Leváltár, a Komáromi Járási Nemzeti Bizottság fennhatósága alatt, és az Ógyallai Járási Leváltár, amely az Ógyallai Járási Nemzeti Bizottság irányítása alatt működött. Ezenkívül Komárom városában egy városi leváltár is tevékenykedett a Komáromi Városi Nemzeti Bizottság szervezeteként. 1960. júliusában, egy területi átszervezés után ez a három leváltár egyesült, így jött létre az újonnan megalakult Komáromi Járási Leváltár. A Komáromi Járási Leváltár megőrzése alá kerültek a megszűnt leváltárak fondjai, amelyek rendkívüli történelmi értékkel bírtak. Első igazgatója a néhai Ógyallai Járási Leváltár volt leváltárosa, Jozef Kováč lett. A 20. század 60-as éveinek felétől a leváltárba szakképzett munkaerő érkezik, ami azt jelentette, hogy a dolgozók rendelkeztek egy leváltári és történelmi segédtudományok tagozatán szerzett diplomával. Ez pozitívan hatott a leváltár működésére, mivel ebben az időben több leváltári segédlet is napvilágot látott, ezeket még ma is gyakran használják a kutatóink. 1972-ben Jozef Kováč igazgatót Veronika Lakatošová váltotta fel és több mint harminc éven át

állt a levéltár élén. 2008-ban nyugdíjba vonult és helyére a levéltár jelenlegi vezetője, Oľga Kasalová lépett.

Az 1975. december 19-én elfogadott 149/1975 T. t. levéltári törvény határozta meg és egységesen szabályozta a szlovák levéltárügy alapkérdéseit, tekintettel az egyes levéltárak jövőbeli fejlődésére. A törvény pontosan definiálta a levéltári szakkifejezéseket (mi a levéltári dokumentum, egységes levéltári fond, iratkezelés,..) és a Belügyminisztérium és a Tudományos Levéltári Tanács hatáskörét. Az Állami Járási Levéltár célja a járás területén létrejött dokumentumok feldolgozása és kutatásra bocsájtása volt. Ellenőrizték és módszertanilag irányították az iratkezelés folyamatát és feltételeit. A törvény szerint új megnevezést kapott - Komáromi Állami Járási Levéltár – a fenntartója azonban a Nemzeti Járási Bizottság maradt, később, 1990-től, a Komáromi Járási Hivatal lett.

A 395/2002 T. t. törvény elfogadása ismét lényeges változást hozott az addig működő levéltári hálózatban. 2003. január 1-től az állami területi levéltárakat kiemelték a járási bizottságok fennhatósága alól. Az új területi levéltárak állami levéltárokká módosultak, fenntartójuk pedig a Szlovák Köztársaság Belügyminisztériuma lett.

A Komáromi Fióklevéltár jelenlegi működését a 2015. szeptember 30-án elfogadott 266/2015 T. t. rendelet szabályozza. Ennek értelmében a Nyitrai Állami Levéltár Komáromi Fióklevéltáraként működik.

A Komáromi Városi Levéltár a 20. század közepéig

Komárom szabad királyi város levéltára őrizte a tanácsi jegyzőkönyveket és a város hivatalos tevékenységekről szóló írásos dokumentumokat, irattári anyagokat időrendi sorrendben. Ennek tanúbizonysága, hogy a Komáromi Fióklevéltár máig sok értékes és figyelemreméltó történelmi dokumentumot őriz. A levéltár legértékesebb fondja Komárom szabad királyi város (1277–1922) iratanyaga. Tartalmi és diplomáciai szempontból sokféle dokumentummal találkozhatunk itt. A levéltár legértékesebb és tartalmilag legváltozatosabb iratai közé tartoznak a szabadalomlevelek, amelyek a 13. századtól kezdve dokumentálják a komáromi polgári társadalom kiváltságait, folyamatosságát és jelentőségét országos szinten is. Értékes levéltári anyagok közé sorolhatók a városi tanács jegyzőkönyvei a 16. század végéről. A 18. század végétől gyarapodtak a feljegyzések és dokumentumok a városi hivatal választott polgári apparátusának a tevékenységéről és üléseinek nyilvántartásáról. Megtalálhatók itt olyan iratok és bírósági dokumentumok, amelyek gazdasági, szociális és egyéb területekről adnak áttekintést a komáromi polgárság életéről, szélesebb környezetéből és távolabbi vidékekről.

A városi ügyintézésben a fejlett hivatali munkához a hivatali bürokrácia és a városi hivatal kellő számú nyilvántartási központot igényelt. Ennek keretében minőség és mennyiség szempontjából szükség volt egy felelősségteljes hivatali személyzetre, élükön a jegyzővel. Feltételezhető, hogy a hivatali tevékenységek mellett párhuzamosan jött létre a városi levéltár, ahol a fontos aktákat őrizték. Bizonyára ez történt a jelentős iratokkal is, kiváltképp a polgári társadalom kiváltságlevelével, amelyekhez az idő múlásával a városi apparátus olyan iratait és levelezéseit is csatolták, amelyre már nem volt szükségük a városi hatóságoknak. Komárom város iratanyaga szerint feltételezhető, hogy a városban nyilvántartott intézmények olyan fejlődési szakaszokon mentek át, mint a Magyar Királyság más fejlett városainak intézményei. A polgári jegyzőkönyvek alapján a városi közjegyzők és a levéltár együttműködésének első részletesebb említésével a 18. század első harmadában találkozhatunk. Ebben az időszakban a Magyar Királyi Kormánytanács rendelkezései alapján az önkormányzat ismételt kísérleteket

tett a levéltáron belüli dokumentumok és akták rendszerezésére. Ebben a 18. század 80-as éveinek végén történt jelentős előrelépés, amikor Borbély József külső munkatárs elkészítette az első regesztákat. A mai napig fennmaradt néhány lajstrom és repertórium a 17. és 18. századból, amelyek 20 tárgykört különböztetnek meg időrendi sorrendben. A városi levéltár őrzi a Laky Gábor alistáli szenátor (Gábor Laky de Alistál) elenchusában található kiváltságleveleket is 1829-ből. Az 1861–1862-es évekből maradt fenn a városi levéltár értékes iratjegyzéke, amelyet a városi levéltáros agendájának átadásakor készítettek. A városi levéltárban a 19. század 60-as éveiből fennmaradt levéltári fondok strukturális elrendezése a mai napig használható és kutatható.

Azon személyek, akik a 19. század harmadik évtizedéig kapcsolatba kerültek a városi levéltárral, fontos tisztségeket töltöttek be a polgári önkormányzatban. Ezek többnyire városi közjegyzők voltak, az ő közvetlen hatáskörükbe tartozott a városi levéltár tevékenysége. A város hivatali apparátusán belül levéltárosi ranggal először csak 1829-ben találkozhatunk. Annak ellenére, hogy speciális levéltáros tisztséget említenek, valójában nem a mai modern értelemben vett szakemberről beszélhetünk. A bő ismeretanyaggal rendelkező, kinevezett városi levéltáros a városi hivatal alkalmazottainak köreit gyarapította. Az első rendesen kinevezett városi levéltáros Rauch József, Komárom többszörösen megválasztott bírójának (polgármesterének) és szenátorának, Rauch Jánosnak a fia volt, aki 33 évet töltött az önkormányzathoz tartozó komáromi városi levéltár élén.

A városi apparátusban betöltött levéltárosi funkcióról 1829 május 20-ától beszélhetünk, amikor Amtmann József polgármester és Tolnay Ferenc szenátor megfogalmazták e speciális hivatalnoki funkció esküjének szövegét és hivatali utasításait. Ezt latin nyelven írták a városi méltóságok általános könyvébe, melynek címe Eskü és utasítások (Prisah a Inštrukcii). Minden városi levéltáros kötelezte magát, hogy titokban tartja a rábízott dokumentumok tartalmát. Legfőbb kötelessége volt, hogy rendszerezze a levéltárban elhelyezett iratokat. Ezeket a levéltáros a közjegyzőtől vette át, kötelessége volt ezek lajstromba vétele és kivonatolása a repertóriumba, amelyhez mutatókat is kellett készítenie. Szükség szerint ezek alapján lehetett minden iratot könnyen kikeresni. A dokumentumok kezelésénél be kellett tartani az aktuális nyilvántartási szabályokat. Ugyanez vonatkozott a még nyilvántartásba nem vett, újonnan felfedezett régebbi iratokra is. A levéltáros a közjegyzői iroda engedélyezése nélkül semmilyen másolatot nem adhatott ki, és tilos volt a dokumentumok tartalmának megismertetése illetéktelen személyekkel. A titoktartás megsértése esetében a levéltáros büntethető volt, figyelembe véve a körülmények módját és jellegét. A levéltáros a kért iratokat a városi hivatalon keresztül küldte ki a törvényes ügyfeleknek. A közérdekű dokumentumok elsőbbséget élveztek a magánjellegű iratokkal szemben.

Az első városi levéltáros, Rauch József volt, aki mintegy 30 éven át látta el ezt a funkciót, egészen az 1858-ban bekövetkezett haláláig. Hivatali működésének ideje alatt részben elkészítette a város irattárának lajstromát és a polgári kiváltságlevelek jegyzékét. Őt egy rövid időszakban három levéltáros követte. Az 1858–1862 években ez Hardy Ferenc, Nagy Zsigmond és Sárkány Antal volt. Annak ellenére, hogy rövid ideig voltak ebben a funkcióban, az első kettő idejéből a városi levéltár értékes leltára őrződött meg. A következő, hosszabb időn át működő levéltáros Csépy Antal volt, aki 1878-ban bekövetkezett haláláig látta el ezt a funkciót. Az ő szolgálata alatt folytatódott a levéltári iratok nyilvántartása. 1878 őszén Gregorics Gábort, a város elemi és inasiskolájának tanárát nevezték ki városi levéltárosnak. Kinevezése után a regisztratórával foglalkozott, ugyanakkor cikkeket is publikált a komáromi céhekről, jelentős épületekről, boszorkányperekről és természeti katasztrófákról. Őt 1893 szeptemberében a híres jogász, a Komáromi Lapok és a Komáromvármegyei értesítő időszakos kiadója, Rováts Albin

váltotta fel. A városi levéltárban töltött ideje alatt, 1895-től egészen 1921-ig, nyugdíjba vonulásáig a városi anyakönyvi nyilvántartást is vezette. Rováts A. több mint 70 tanulmány és cikk szerzője volt, amelyekben Komárom történetét mutatta be a középkortól a 19. századig.

A levéltár helyzete az 1920-as évek elején rendkívül nehéz volt. A háború alatt és a háború után a városban kialakult kaotikus események miatt a városi levéltárat többször át kellett költöztetni. A városházáról a városmajorba, majd a mai a Határőr utcán álló leányiskolába, ezt követően pedig a Kultúrpalota – ma a komáromi Dunamenti Múzeum -tetőterében helyezték el. A levéltár költöztetései természetesen negatívan hatottak annak rendszerére, a levéltár a felelős tisztviselők jelentése alapján szánalmas állapotban volt. A város vezetése ebben a helyzetben az egykori megyei levéltárhoz, Alapi Gyulához fordult, hogy vállaljon védnökséget a személyileg aluldimenzionált városi levéltár felett és szakmailag járuljon hozzá annak újra rendszerezéséhez. A híres jogász, levéltáros, politikus és publicista ezt a nehéz feladatot elvállalta és más tevékenységei mellett a levéltár igazgatásának szentelte életét egész 1936-ban bekövetkezett haláláig. Távozása után a levéltár helyzete egészen a 20. század 50-es éveikig változatlan maradt. Ezalatt külső munkaerők, többnyire a helyi nyugdíjas tisztviselők igazgatták a levéltárat. Ezek voltak Ivánffy Géza, Doma Ervin és végül Farkas Péter.

A levéltárban kutatható fondok

A Komáromi Fióklevéltár elsődleges feladata a járás területén működő állami szervek, bíróságok, pénzügyi és oktatási intézmények, céhek, egyesületek és más társadalmi, gazdasági, kulturális, politikai és érdekszervezetek működéséből létrejött dokumentumok megőrzése, feldolgozása és kutathatóvá tétele. A levéltár legértékesebb fondjai közé Komárom Szabad Királyi város (1277 – 1922) iratanyagát soroljuk. A fondban 71 kiváltságlevél található. Ezeket az uralkodó, néhány magas rangú országos tisztviselő, illetve maga a pápa adta ki a polgárok részére. A középkori és az újkori oklevelek együtt egy külön fond részleget képeznek (1277 – 1838). Komárom Szabad Királyi Város fondjának a terjedelme 850 ifm. Az okleveleken kívül hivatali könyveket, nyilvántartási segédleteket, iratokat, terveket és tervrajzokat tartalmaz. A városi tanács jegyzőkönyvei 1587-től maradtak fenn és a városi tanács üléseiből keletkezett bejegyzéseket, adásvételi szerződéseket, mandátumok és kiváltságok hiteles másolatait, illetve a 18. századig bírósági ügyeket is tartalmazzák. Fontos forrásnak tekinthetjük a szabályzatokat és szabályrendeleteket is, betáblázásokat, telekkönyveket, gazdasági – és adóösszeírásokat, adókönyveket, céhszabályzatokat és a legények vándorkönyveit. A levéltárban Gúta mezőváros iratanyaga is megtalálható. Sajnos ez az anyag csak töredékesen maradt fenn a középkortól a 20. századig.

A szlovákiai levéltárakban található levéltári fondok összetétele tükrözi területi hatáskörüket.

A Komáromi Fióklevéltárban a helyi állami közigazgatás és önkormányzatok, járási bíróságok, ügyészségek és közjegyzők (Komáromban és Ógyallán tevékenykedők) iratai találhatóak meg. Az állami közigazgatás megismeréséhez a két világháború közti időszakban (1923 – 1938) a legfontosabb fondok közé a Komáromi és Ógyallai Járási Hivatal iratanyagát soroljuk. Az Ógyallai Járási Hivatal iratanyaga csak töredékesen maradt fenn, azonban a Komáromi Járási Hivatal gazdag iratanyaga sok érdekes információt rejt. Tudomást szerezhetünk belőle a járásban felbukkanó pénzügyi, illetve jogi problémákról és megoldásokról, a környező falvak szabályrendeleteinek és zárszámadásainak elfogadásáról. Rendkívül érdekes és fontos dokumentumok közé tartoznak a csendőrségek és jegyzők által

benyújtott jelentések alapján kidolgozott helyzetjelentések a járás területéről, amelyekben a politikai és gazdasági viszonyokról szerezhettünk tudomást.

A Komáromi Főszolgabírói Hivatal fondja (1939 – 1945) a második világháborús évek történéseit dokumentálja, amikor Komárom Magyarország részét képezte. A városi fondok közül értékes információkkal szolgál a Komáromi Jegyzőség iratanyaga (1923 – 1938) melynek terjedelme 49,30 ifm. A kutatást segítik a fennmaradt hivatali könyvek, nyilvántartási segédleteket és a gazdag iratanyag. Komárom Törvényhatósági jogú város anyaga (1939 – 1945) melynek terjedelme 34 ifm. a második világháborús város életét dokumentálja.

Nagyon értékes fondok közé, a helytörténeti kutatást illetően, a közejegyzőségek és a körjegyzőségek működéséből keletkezett iratanyag tartozik. Ez az iratanyag a 19. század felétől 1945-ig maradt fenn.

A második világháború utáni események megismerésére a Járási, Városi és Helyi Nemzeti Bizottságok iratanyaga szolgál (mint pld. az Ógyallai Járási Nemzeti Bizottság 1945 – 1960, Komáromi Járási Nemzeti Bizottság 1945 – 1990, Komáromi Városi Nemzeti Bizottság, Ógyallai Városi Nemzeti Bizottság, Gútai Városi Nemzeti Bizottság,...). Az információkat legfőképpen a plénum és a tanács jegyzőkönyveiből kutathatjuk. A jegyzőkönyvekben a járás igazgatásáról és fejlődésének módjairól szóló tárgyalások találhatóak. A városi és a helyi nemzeti bizottságok anyagában az egyes városok és falvak mindennapjairól tudhatunk meg információkat – hogyan működött a mezőgazdaság, az iskolaügy, az ipar, a kultúra, a sport és az egészségügy, tehát a teljes közeletet érintő szféra.

1990-től a társadalmi változások miatt az államigazgatás és a közigazgatás fontos változásokon ment keresztül. Megalakultak a járási, községi és más helyi szintű állami hivatalok. Fokozatosan ezeknek a hivataloknak a működéséből keletkezett iratanyag is átkerül a levéltár megőrzésébe. Ez az iratanyag kiváló a régió legújabb történelmének kutatására.

Nem feledkezhetünk meg azonban a pénzügyi intézmények, gazdasági és ipari vállalatok, valamint a politikai pártok helyi szervezeteinek és társadalmi szervezetek iratanyagáról sem. Terjedelmes csoportot képez az egyes oktatási intézmények iratanyaga. Nagyon érdekes főleg a Komáromi Bencés Gimnázium fondja (1778 – 1945). Új információkat tudhatunk meg az egészségügy, illetve a szociális ellátás fejlődéséről is. A levéltárban személyi fondokat, céhek, érdekszervezetek, egyesületek iratanyagát, plakátokat, röplapokat és pecsétgyűjteményeket is találhatunk.

Érdekességek a levéltárból

A Komáromi Fióklevéltár sok értékes és figyelemreméltó történelmi dokumentumot őriz. Ezek közül most közelebbről bemutatjuk azokat, amelyek a polgári társadalom életéhez fűződnek. Az első Tamás bán, Pozsony, Nyitra és Komárom vármegye alispánjának a kiváltságlevele. Attól függetlenül, hogy a komáromi polgárok már 1265-ben megkapták IV. Bélától a budai kiváltságokról mintázott szabadalmakat, nem egész egy évtizeddel később alárendelt helyzetbe kerültek. Tamás bán ugyanis az 1277. április 15-én kiadott szabadalomlevelében kiemelte Komárom polgárait a várnagy és az alispán bíraskodása alól és az ispán hatásköre alá rendelte őket. Joguk volt maguk közül bírót választani. Szabadon végrendelkezhettek vagyonukkal, akadálytalanul kaszálhattak a Vág feletti telkeken és hajózhattak a Vágon. A szabadalomlevél a kiváltságokon kívül a kötelezettségeiket is tartalmazta. A polgároknak földadót kellett fizetniük évente kétszer, mégpedig Szent György és Szent Mihály ünnepe után 8 nappal (1/2

fertót minden házért a város területén, illetve minden tanyáért a városon kívül), a különböző küldemények kézbesítésének biztosítását már csak a földesúr és a király követelhetett tőlük (már nem a várnagy illetve az alispán parancsára) és kötelesek voltak a terményből az egyházi tizedet beszolgáltatni.

Csak Máté trencsényi tartományúr a bíró, hitesek és polgárok kérésére, az 1307. augusztus 14-én Komáromban kiadott kiváltságlevelében megerősítette azokat a kiváltságokat, amelyeket már korábban az elhunyt nagybátyja, Máté nádor ajándékozott Komárom polgárainak (sajnos Máté nádor kiváltságlevele nem maradt fenn). Csak Máté trencsényi tartományúr kiváltságlevelének egyedisége abban rejlik, hogy jelen időben nincs ismeretünk bármilyen más szabadalomlevélről, amit tőle kaptak volna az egyes városok polgárai.

Károly Róbert király kezébe Komárom az esztergomi érsek által került, aki 1320. augusztus 29-én elcserélte Bars és Hont vármegyékben lévő más gazdaságokért. Körülbelül tíz évvel később, 1311. október 6-án Visegrádon Károly Róbert Komáromnak városi szabadalmakat ajándékozott, ez a szabadalomlevél azonban eredetiben nem maradt fenn. Megtalálható nálunk azonban a Pannonhalmi apátság hiteles másolata, amelyben Károly Róbert unokája, Mária királynő, 1382. december 7-én megerősíti a korábban Károly Róbert által ajándékozott szabadalmakat. Ezek nagyon hasonlítanak a korábbi, Tamás bán által ajándékozott kiváltságokra. A király a komáromi polgárokat kiemelte a várnagy és alispán bíraskodása alól, egyúttal elrendelte a nevezetteknek, hogy a szabadalomlevélben szereplő kiváltságokat minden esetben tartsák be és a komáromi polgárokat ne terheljék további kötelezettségekkel. A bíraskodás azóta a bíró kezében volt. Jelentősebb kihágásoknál vagy pereknél a királyhoz vagy a tárnoki székhez folyamodhattak segítségért. A további fejlődésnek és gazdasági erőlehaladásnak a legfontosabb tényezője a szabad áruszállítás volt az ország területén, úgy a vízen mint a szárazföldön is.

Ezeket a kiváltságokat Károly Róbert után a többi uralkodó is megerősítette az elkövetkezendő négy évszázadban, amikor is Komárom szabadalmazott királyi városként működött. A helyzet 1745. március 16-án változott meg, amikor Komárom megkapta Mária Teréziától a szabad királyi városi rangot. A magyar királynő megerősítette az addig kapott polgári kiváltságokat, a városi címeren történt néhány változást és a város lakóinak kötelezettségeit. A város státuszváltozása és juriszdikciója a konkrét szabadalmakkal 20 pontban olvasható a kiváltságlevelben.

Szabadalomleveleken kívül más jellegű dokumentum is található a levéltárban. Ezek közül a legérdekesebb egy adásvételi szerződés 1763. július 9-i keltezéssel. A vétel tárgya egy Nagy Piacéri ház, amelynek az ára 2500 rajnai forint, az eladó Posztl Mátyás, a vásárló pedig Sodricz József volt, mindkettő hentesként tevékenykedett Komáromban. Különlegessége a városi címer ábrázolásában rejlik. A bástyákon található védőtornyok helyett egy tetőt láthatunk templomokkal. Nem kevésbé érdekes az a tény is, hogy a keltezése szerint nem sokkal a Komáromot pusztító földrengés után jött létre. Ez a földrengés a városban található épületeket és templomtornyokat is elpusztította.

A Komáromi levéltár fontos válogatott levéltári dokumentumai

A Komáromi Fióklevéltár sok értékes, figyelemreméltó történelmi dokumentumot őriz. A már említett hivatali dokumentumokon, kiváltságleveleken és polgári jegyzőkönyveken kívül vannak olyan egyedi dokumentumok, amelyek a város pezsgő életét, mutatják be gazdasági, kulturális és vallási szempontból, illetve egyes dinasztiák vagy egyének sorsát érintik.

Ebben az összefüggésben célszerű megemlíteni a helyi céhekre vonatkozó dokumentumokat. Az általánosan ismert archiváliák közé főleg a céhszabályzatok (artikulusok) tartoznak, amelyek szabályozták a céh tevékenységét és sok szempontból befolyásolták a céhmesterek életét az egyes céheken belül. A céhekbe tömörülő mesterek a céhládákban őrizték gondosan a hozzájuk kapcsolódó fontos dokumentumokat, amelyek csak esetlegesen, ritka alkalmakkor kerültek be a levéltárba. Ezeket a vagy a városi hivatalból kirendelt ellenőrzések alkalmával adták át a levéltárnak, vagy mikor megállapították egy-egy folyamat befejezését, főleg a 19. század második felében. A mai napig csak töredéke maradt meg azoknak a fontos írásos dokumentumoknak, amelyek Komárom városában működő ipartársulatok vagy céhek tevékenységével voltak kapcsolatosak. Említésre méltók a céh egyes tagjaira vonatkozó dokumentumok, amelyek azok szakmai kompetenciáját tárják fel. Ezekben a konkrét iratokban esetenként személyes információkat is találunk, amelyek rámutattak a kézműiparos családok életére. A Komáromi levéltár egyedi dokumentumaként említhetjük a tatai szabómester segédlevelét.

A komáromi városi levéltárban előfordulnak olyan személyek kiváltságlevelei is, akik nemesi rangot és címet kaptak, főleg katonai szolgálatukért a 16–18. században. Ezek valószínűleg egy-egy nemesi vagy komáromi területén megtelepedett kishemesi család kihalása után kerültek a levéltárba. Miután a család kihalt és nem volt folytatója, a halotti leveleket és a családi iratokat hatóságilag lefoglalták és a levéltárban helyezték el. Jelenleg a nemességet igazoló tíz címeres levelet (armálist) őrzünk az 1568–1717-es évekből. Túlnyomó többségüket magyar királyok adták ki, egy kivételével, amely 1689-ből való; ennek alapján Apafi Mihály erdélyi fejedelem nemesi rangra emelte a Pap családot.

E helyen szeretnénk kiemelni a Gúta (Kolárovo) városi hatósága fondjában található történelmi dokumentumokat, amelyek a Komáromi Levéltár gyűjtési területén lévő másik fontos helység fejlődéséről nyújtanak információt. Az említett település jelentős helyet foglalt el a Csallóközben a kiterjedt érseki birtokokon, a törökellenes háborúk idején pedig a Vág és a Kis-Duna torkolatánál erődítményként szolgált. Az itt élők különféle kiváltságokat szereztek a magyar uralkodóktól. Az első eredetiben megőrzött kiváltságlevél 1525 március 5-éről való, amikor II. Lajos magyar király, Szalkai László érsek közbenjárására felszabadította az Esztergomi Érsekség gútai alattvalóit és jobbágyait az illetékek, valamint a szarvasmarha, ló, hal és bor vámdíjának fizetése alól. Az áruszállítás jelentős kiváltságait később több magyar király is megerősítette. A már említett kiváltságokat 1557-ben megerősítették, ekkor Gúta polgárait alacsonyabb joghatósággal ruházták fel, amely alapján a bírāja és az esküdtek a kevésbé súlyos bűncselekmények felett ítélezhettek és büntethettek. A 18. században város jelentős gazdasági helyzete a szélesebb környéken is megmutatkozott, amikor III. Károly kiváltságlevele vásártartási joggal ruházta fel a várost, évi négy alkalommal marhavásárt engedélyezett. A vásárok tartására az újévet (január 1) követő hetet, Judica (húsvét előtti 2. vasárnap) előtti hetet, szent Jeremiás (június 26) és szent Máté ünnepét (szeptember 21) jelölték meg.

Komárom város hatósági anyagának egyik legbővebb és legértékesebb történelmi fondját (1277–1922) a Nyitrai Állami Levéltár Komáromi Fióklevéltárában, a Tervek és műszaki rajzok Osztályán őrzik. Az itt tárolt anyagok főleg a városigazgatás követelményeivel és a hivatali apparátus tevékenységével vannak összefüggésben. A térképek és műszaki rajzok speciális levéltári dokumentumok, amelyek a velük összhangban lévő iratokkal együtt bővebb tájékoztatást nyújtanak a hivatali tevékenységekről. Jelentős részük teljes vagy részleges képet ad a város újkori kül- és belterületeiről. A város egyes területeinek térképes ábrázolása

rendkívül értékes forrás a Duna és a Vág összefolyásánál fekvő Komárom városi fejlődésének tanulmányozására.

A legkorábbi komáromi tervrajzokat hadmérnökök készítették városi erődökről. A két legkorábbi, 1744-ből származó kartográfiai dokumentumot Weingartner János mérnök rajzolta gróf Pálffy János tábornagy parancsára. Alapos tervet rajzolt meg, amelyen a kiterjedt erődkomplexummal együtt Komárom kül és belterületének minden jelentős épülete és helyszínét megjelölte. A tervrajz tartalmazza a város határvonalát, jelöli a mezsgyekövek helyét, a vízimalmokat, a kikötőket és réveket a Vágon és a Dunán, és minden utat, amelyek a szomszédos és a távolabbi településekhez vezetnek. A vár és az erőd fontos épületei és helyszínei a rajzon arab számokkal vannak feltüntetve és leírásuk a jelmagyarázatban van, amely a térkép bal szélén, a világtájakat jelző kettős csillag alatt található. A város északkeleti belterületét a sánc íve határolta. Komárom védett központjának bemutatását az erőddel és a folyók délkeleti összefolyásával a Khüneu Neyhaus kapitány tervrajza szemlélteti, 1277. január 2-ai dátummal. A mai napig fennmaradt ennek Truzettel mérnök hadnagy által készített másolata, ő ábrázolta az erőd előtti terület délnyugati sokszögének részletét is. További átfogó tervrajzot csak 1801-ben készített Vizer János Nepomuk, Komárom megye ülnöke, az Esztergomi érsekség mérnöke. A térképszelvényeket a hagyományos tárképábrázolásokhoz viszonyítva hozzávetőlegesen 160°-kal fordította el. A várostérképen bejelölte Komárom belterületének minden jelentős, épületét, az utcahálózatot, a kompátkelőt a Vágon, és az Erzsébet szigetre vezető hidat. A szigetet a Duna jobb partjával összekötő ún. repülőhidat egy lehorgonyzott hajó miniatúrje jelöli, kötéllal rögzített csónakokkal. A két legkorábbi komáromi várostérképet Alistáli Laky Gábor (Laky de Alistál) szenátornak tulajdonítják a 19. század második évtizedének végéről. Ezeket valószínűleg Komárom szabad királyi városa és a területén adómentes telkekkel rendelkező nemesek csoportja közötti peres ügyiratok kiegészítéseként használták. A szerző nemcsak a vitatott telkeket jelölte be, hanem Komárom tágabb értelemben vett belvárosának fontos helyszíneit és épületeit is szemléltette. Grafikai megoldása és módszerei, különösen az 1821. évi, sok hasonló elemet tartalmazott Friedrich Mathias tollából való tervekkel, akit szintén Komárom első komplex várostérképeinek alkotói közé sorolunk. A fenti várostérképek elkészítésének oka az volt, hogy a városban a kisnemesek, akiket Komárom megyében általában kuralistáknak neveztek, nagyobb számú szabad ingatlannal rendelkeztek, és mentesek voltak minden állami illetmény és adófizetés alól, szemben azokkal, akik a hadsereg fenntartásának terhére viselték. Ezek az előnyök nem konkrét tulajdonosokhoz, hanem az adott telkekhez kötődtek, amelyek helyét gondosan megrajzolták a várostérképeken.

Forrás:

<https://sites.google.com/view/archiv-v-komarne/sprievodca-po-archive-leveltari-kalauz>